

Ambassaden i Tallinn:

En breddsida mot Pikkgatan

En gammal svensk historia

År 1991 slöts arrendekontrakt på 60 år mellan Sverige och Estland om huset på Pikkgatan. Därmed knöts fastighetens svenska historia samman.

Familjen von Rosens vapen.

Tomten ägdes en gång av pastorn i svenska församlingen Svenonis Hieronymus Rylander. Hans änka sålde den 1651 till storköpmannen och ståthållaren Bogislaus von Rosen, som visserligen inte var svensk, men dock svensk undersåte under Estlands svenska tid. Bogislaus von Rosens son Axel von Rosen ärvde tomten. Den tidigare bebyggelsen var då i ruiner.

Bygget väckte förargelse

Axel von Rosen byggde sitt nya stadspalats under perioden 1670–1675. Det var ett hus för en herreman. Axel von Rosen var vid den tiden vice president vid hovrätten i Dorpat (Tartu).

Reval (Tallinn) var en stad präglad av Hansans medeltida arkitektur med hus som vände gavlarna mot gatan, samma slags bebyggelse som man hittar i många av de andra

Efter Estlands självständighet utvecklades de svensk-estniska förbindelserna mycket snabbt och snart öppnades en svensk ambassad i provisoriska lokaler i Tallinn. Dåvarande Byggnadsstyrelsen sökte permanenta lokaler genom många kontakter. Ett erbjudande från Tallinns stad om att överta det s k Rosenska huset vid Pikkgatan 28 blev en välkommen lösning. Ett historiskt hus i ett ypperligt läge i den gamla stadsdelen.

och höll fast vid ett traditionellt byggnadssätt, vilket bevarade bebyggelsen i Reval mycket homogen under lång tid.

Von Rosens hus skilde sig från den gamla bebyggelsen. Det var det första huset i staden, som vände breddsidan mot gatan. Det väckte förargelse redan från starten och gav upphov till årlånga tvister med grannarna, bl a Svart-huvudbröderna, som protesterade i Stadens Råd. Huset byggdes inte som brukligt var enligt Lübecks stadslag, det tvistades om mellanmurarna och om husets höjd. Svarthuvudbröderna fruktade att deras utsikt skulle skymmas. Rosen tvingades att under byggtiden sänka huset något.

städerna runt södra Östersjön och i Visby. De tämligen konservativa hantverksgillena i Reval var starka

Husets ursprungliga tegelfärg återställs. Till höger Svarthuvudbrödernas hus.

Okänd arkitekt

Vem som ursprungligen ritade huset är fortfarande osäkert. Kanske kan ytterligare arkivstudier ge svar på frågan. Många kvalificerade gissningar har framförts, men hittills inte kunnat styrkas. Flera har föreslagit Johan Tobias Albinus, en tysk arkitekt från Kulmbach, som var verksam i Stockholm under många år innan han kort före sin död flyttade till Estland. Andra åter har gissat på överste Jakob Staël von Holstein, som arbetade med befästningar i Narva och ägde ett hus på Domberget i Reval. Man har även nämnt Nicodemus Tessin d.ä. i sammanhanget, eftersom denne hade andra uppdrag i Estland vid den här tiden.

Det var dock ganska vanligt under 1600-talet att man inte anlätade någon arkitekt för sina husbyggen. Arkitekter var en sällsynt yrkeskategori. En byggmästare eller stenmästare brukade i stället få i uppdrag att utarbeta byggnadsritningar efter byggherrens anvisningar eller efter någon förebild i verkligheten. Det fanns dessutom olika mönsterböcker för arkitektur, som man kunde följa.

Rosenska husets byggmästare och stenhuggare hette Gert Fohrberg och

hans gesäll Hans Foss. Fohrberg kunde uppföra hus efter ritning, men var varken läs- eller skrivkunnig.

Ett hus i tiden

Huset präglades av den svenska stormaktstidens smak och nya strömningar inom arkitekturen, främst från Holland och Frankrike. Det är ett av få bevarade 1600-talshus i Tallinn, men dess ursprungliga utseende har förändrats under olika epoker och ägare.

Huset på Pikkgatan påminner i sin utformning om flera av de adelspalats, som byggdes i Stockholm i mitten av 1600-talet. En del uppfördes på de tomter kungamakten så generöst donerade i slottets närhet, många byggdes också på Söder. Det finns även exempel på snarlika hus i t. ex. Narva, Riga och Stralsund. Rosenska huset är utfört i en sparsmakad klassicistisk stil, tre våningar högt med lägre flyglar. Gatusfasaden pryds av pilastrar med joniska kapitäl. Den breda triangelgaveln innehåller släktens vapen omgivet av akantusrankor. Taket har samma branta höga fall som på många andra hus i Tallinn. De nu mycket höga fönstren var från början lägre. Huset

har byggts om genomgripande både under 1700- och 1800-talen.

Familjen von Rosen

Bogislaus Rose invandrade redan under 1500-talets sista år till Reval från Pommern. Han etablerade sig som mycket framgångsrik köpman. Den svenska armén var hans kundkrets, han levererade mat och kläder till befästningarna. Som tack för sina tjänster adlades han av Gustav II Adolf år 1617. Med adelsbrevet följde ståthållarskapet över slottet Koporje i Ingermanland. Bogislaus von Rosen, som blev hans adelsnamn, investerade sina rikedomar i fast egendom och var så framgångsrik att han vid sin död lämnade efter sig 24 gods och byar i Estland och 50 i Ingermanland.

Axel student i Uppsala

Bogislaus von Rosens son Axel växte upp på riddarborgen Koporje. Hans utbildning togs om hand av generalguvernören, riksrådet, universitetskanslern m.m. Johan Skytte, gammal vän till fadern. Denne tog Axel till sitt hem i Sverige och såg till att han skrevs in vid Uppsala universitet. Axel tillbringade 12 år med studier i Sverige, innan han som andra unga adelsmän avslutade sin utbildning med en flerårig studieresa i Europa.

Axel von Rosen gjorde juristkarriär i Estland. 1675–1678 var han ståthållare över Estland med ämbetslokaler på slottet i Reval. Han gifte sig 1664 med Helene Dorothea von Wrangel. De fick fem barn. Axel von Rosen tillbringade mycket av sin tid i Stockholm och det var också där han avled 1679 efter långt lidande. Inte förrän 1681 begravdes han i Olaikyrkan i Tallinn.

Fastigheten exproprieras, men återlämnas

Fastigheten vid Pikkgatan ärvdes av Axel von Rosens då minderårige

Ambassaden före ombyggnaden. Inflyttning sommaren 1994.

forts. på sid 20

forts. fr. sid 15 Ambassaden i Tallinn.

son Bengt Gustav, senare lantråd och major, gift med Magdalena Elisabet von Fersen. Efter svenska kapitulationen 1710 gick egendomen tillfälligt från familjen till ryska ägare. På 1720-talet återlämnade Ryssland exproprierad egendom till de forna ägarna och familjen von Rosen fick tillbaka sitt hus.

Bengt Gustav von Rosen avled 1725. Han hade inga manliga arvingar. I stället fick yngsta dottern Katharina Elisabeth äganderätten till egendomen som hemgift då hon 1727 gifte sig med lanträdet Adam Friedrich von Stackelberg. 1763 sålde Stackelberg huset till Kejsarliga Amiralitetet i Tallinn.

Husets senare öden är rätt väl dokumenterade. Det har byggts om flera gånger för att passa nya ägarkrav. Före det svenska förvärvet var byggnaden lokförarskola, något som slitit hårt inte minst på interiören.

Ombyggnad till ambassad

Planeringen började med en noggrann antikvarisk genomgång av byggnaden med hjälp av både estnisk expertis och svenska Riksantikvarieämbetet. En lokalt anlitad antikvarie har dagligen följt arbetena och samråd sker kontinuerligt med RAÄ. Synen på återställande av miljö skiljer sig en del mellan länderna.

Resultatet av gemensamma överväganden blev att man låtit fasaden behålla det utseende den fick vid den stora ombyggnaden på 1860-talet. Fasaden renoveras och får tillbaka sin ursprungliga tegelfärg. Pilastrarna blir mycket ljusa och bottenvåningen grå. Gårdsflyglarna har byggts på med en våning. Takteglet har bytts ut. Den två våningar höga vinden lämnas öppen som tidigare, men har sanerats från svampangrepp.

Många av byggnadsarbetarna är kvinnor.

Inredning i empire

Interiört var byggnaden mycket sliten och präglad av användningen för offentliga ändamål. Det finns knappast något bevarat från byggnadens 1600-talstid. Festsalen två trappor upp har dock i viss mån kvar sina barockproportioner och där försöker man att med färg och möblering ge en barockliknande prägel. I det rummet sätts också upp en serie stora porträtt av svenska kungar, som tidigare funnits i Svart-huvudbrödernas hus. I övrigt har en del bevarade detaljer från husets 1800-talsperiod fått ge anslaget till

att inreda sällskapsrummen i empirestil, kompletterat med klassiska moderna möbler och textilier.

Det är framför allt vårt förnämsta empirelott Rosendal på Djurgården som fått vara inspirationskälla. En del av fätöljerna i sällskapsrummen kommer från Utrikesministerhotellet och annat, bl a en gammal kakelugn, är fynd från auktioner. I sällskapsrummen är färgerna på väggar och antika möbler starka. De flesta golv består av oljebehandlad parkett, väggarna målas eller tapetseras och en del stuckatur i taken och på väggarna återställs. Inredningen i kontorsdelarna blir funktionellt modern med enstaka stilinslag. Byggnaden moderniseras tekniskt. Ett par hissar har installerats så diskret som möjligt.

Byggnaden rymmer ambassadörens bostad med representationsdel, ambassadens kansli samt ett fåtal mindre bostäder i flyglarna på gården.

Den sista augusti 1994 räknar man med invigning. Till dess kommer förhoppningsvis också en bok om ambassadbyggnaden och dess historia. ■

Elisabet Neider

SFV KulturVärden kommer att distribueras fritt till SFVs hyresgäster samt myndigheter och institutioner med vilka SFV har nära samarbete.

De hyresgäster som fortsättningsvis önskar **fler exemplar** ombeds meddela detta **via fax** på faxnummer 08-696 70 01.

Övriga intresserade kan erhålla tidskriften genom att erlægga en exp. avgift om 200 kronor per år (för fyra nummer) Avgiften ska täcka merkostnader och porto. Den som önskar erhålla SFV KulturVärden ombedes vänligen fylla i nedanstående uppgifter och sända dessa till:

SFV KulturVärden, Box 2263, 103 16 Stockholm.

Jag önskar erhålla SFV KulturVärden:

Namn _____

Gatu/boxadress _____

Postadress _____